

Oponentský posudek disertační práce

Práci předložil: Michal Dimitrov

Název práce: Přistěhovalectví a velkoměsto: Politika integrace imigrantů v Berlíně a Vídni 1971-2011

Oponoval: Ondřej Klípa

Disertační práce Michala Dimitrova je z řady důvodů pozoruhodné dílo. Především zasahuje do velmi aktuální celoevropské debaty o integraci imigrantů. Na rozdíl od množství jiných prací na dané téma se však nezaměřuje na celostátní úroveň, nýbrž představuje hloubkové (z hlediska časového i věcného) srovnávací studie na mikroúrovni měst. Jak už ukázala řada autorů před M. Dimitrovem (např. van den Berghe), právě města jsou skutečnou laboratoří a zdrojem inovací pro integrační politiky států, přičemž změna politiky ve veřejné správě nemusí přicházet jen shora dolů, ale právě zdola (města) nahoru (stát). Krom toho mohou města provádět politiku odlišnou či přímo se státní úrovní soupeřit. Zvláště v případě Berlína M. Dimitrov dobře prezentoval, že tradiční vnímání integrační politiky v německojazyčných zemích jako protipólu k multikulturním politikám některých západoevropských států není tak úplně přesné, podíváme-li se na lokální úroveň, kde jak deklaratorně, tak fakticky multikulturní politika prováděna byla.

Celkově lze říci, že M. Dimitrov se ujal svého zadání velmi zdařile a představil skutečně impozantní sumu informací. Jeho hlavním cílem bylo představit politicko-historické kontexty, ve kterých byly integrační politiky obou měst vytvářeny. Výslovně odmítl testování kauzálních souvislostí mezi jednotlivými proměnnými a výslednými integračními politikami ve prospěch důkladné interpretace a porozumění daným případům. Nutno uvést, že vyargumentoval svůj metodologický přístup, stejně jako teoretickou bázi, velmi poctivě.

Co se týče zdrojů, je zjevné, že za autorem stojí členitý a dlouhodobý výzkum pramenů i literatury. Důležitou složku tvoří také jeho tzv. expertní rozhovory, zejm. v případě Západního Berlína. Solidní je i zhodnocení literatury k tématu, byť poněkud překvapí, že autor zcela pominul jednoho z produktivních a kvalitních znalců zejména rakouské integrační politiky, Harald C. Scheue, který již dlouhá léta působí a publikuje na PF UK v Praze.

Jako jeden z problémů posuzované práce vidím určité rozmělnění srozumitelnosti a ostrosti analýzy v záplavě detailů. Přestože chápu autorův záměr zevrubného popisu a interpretace zmíněných kontextů, silně deskriptivní charakter práce celkovou hodnotu textu snižuje. Zvláště, když je krom výše uvedeného cíle stanovena přeci jen určitá výzkumná otázka, kterou je: proč došlo k rozvoji integrační politiky v (Západním) Berlíně výrazně dříve než ve Vídni a proč obě města na počátku století začala podporovat politiku rozmanitosti v blízké vazbě n koncept interkulturalismu (s. 11). Sice lze na odpovědi na dané otázky v práci průběžně narazit, ale jsou poněkud utopeny v detailech. Podobně celá struktura práce sice sleduje chronologickou linii, ale z hlediska analytického je spíše nepřehledná. Různá důležitá zjištění se na různých místech nekonzistentně opakují, aniž by však byly dotaženy k jasnějším závěrům.

Určitým nešvarem zřejmě plynoucím opět z přílišného ponoření do tématu je terminologická nepřehlednost. V práci se vyskytuje velké množství obsahově podobných pojmů (politika rozmanitosti, multikulturalismus, přechodný multikulturalismus, diverzitní multikulturalismus, asimilativní multikulturalismus, interkulturalismus, dočasná integrace, parciální integrace, na potřeby

orientovaná integrace atd.), jejichž definiční distinkce nejsou vždy srozumitelné. Často jde přitom o tzv. emické termíny, tedy pojmy vymyšlené a užívané samotnými aktéry, které M. Dimitrov studuje. Není nic špatného na tom, že autor disertace tyto termíny sám používá. Problém však vzniká tím, že je užívá jako analytické koncepty, kterými popisuje a rozlišuje jednotlivé vývojové etapy integračních politik. Často přitom může jít jen o politickou snahu „přenálekování“ zdiskreditované předchozí garnitury bez faktické změny politiky. Jak trefně píše v souvislosti se současnou německou integrační politikou například Korteweg a Triadafilopoulos v článku „Is multiculturalism dead? Groups, governments and the ‘real work of integration’“ (Ethnic and Racial Studies 38/5, 2015): *Typically, political actors refer to these practices as instances of ‘interculturalism’ or ‘transculturalism’, in an effort to distance their initiatives from the stigma of multiculturalism as philosophy. However, the governing practices that they describe directly build on a pragmatic recognition of group differences.* Přejímání emické terminologie může být zrádné i v případě těch pojmů, které autor objasnil v úvodních částech své práce. Pokud se totiž nějaká vláda „přihlásí“ například ke konceptu multikulturalismu v nějakém svém programovém dokumentu či jiném politickém materiálu, nemusí to vždy znamenat, že hovoří obsahově o tomtéž pojmu jako M. Dimitrov.

S tím souvisí i další problém, který se týká pojmu multikulturalismus obecně. Jelikož jde o jeden z ústředních termínů práce, domnívám se, že mu měla být věnována větší pozornost zejm. v souvislosti s odbornou debatou v anglojazyčném prostředí. Některé koncepty mohly být zasazeny do ustáleného terminologického rámce a tím by získaly na srozumitelnosti. Například zmíněný „interkulturalismus“ se dle mého názoru příliš neliší od liberálního multikulturalismu v pojetí Johna Rexe nebo Willa Kymlicky, případně od pluralismu v pojetí Giovanni Sartoriho.

Zřejmě neakcentovanějším zjištěním M. Dimitrova (kromě poněkud skromného závěru, že „v něčem jsou města podobná a v něčem nikoliv“) je, že se politiky v obou městech zhruba od přelomu století přibližují a zároveň tendují ke kompromisu mezi politikou diverzity a asimilace. První aspekt je dán zejména vlivem Evropské unie, druhý pak – zjednodušeně řečeno – šokem z teroristických útoků na začátku století v kombinaci s přijetím imigrace jako nezvratného faktu. V této souvislosti je ale pozoruhodné, že autor příliš nereflektuje rozsáhlou debatu na tuto již téměř dvě dekády trvající evropskou konvergenci v integračních politikách. Na mezinárodní úrovni na ni zřejmě jako první upozornil Rogers Brubaker ve svém článku „The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States“ (Ethnic and Racial Studies, 24/4, 2001). Prvním představením tohoto fenoménu (obohaceného o novější poznatky) i v českém prostředí je, pokud mě paměť nemýlí, článek P. Barši a A. Baršové „Mezi asimilací a multikulturalismem“ (Mezinárodní politika, 5/2006). Neznalost či opomenutí této diskuse (včetně jejich pozoruhodných novějších příspěvků, např. Meer, N.; Mouritsen, P.; Faas, D.; de Witte, N.: Examining „Postmulticultural“ and Civic Turns in the Netherlands, Britain, Germany, and Denmark. American Behavioral Scientist, January 12, 2015) vědecký přínos práce M. Dimitrova poněkud snižuje.

Závěrům práce by jako znak určité intelektuální důslednosti také pomohla „diskuse“, tj. snaha o naznačení možných alternativ a případných slabých míst vlastní argumentace.

Celkově vzato však práci považuji za zdařilou a bylo by vhodné dovést ji (po určitém „zdisciplinování“ textu) k publikaci. Zejména v kontextu současných debat v České republice by mohla významně přispět jako srovnání či inspirace v řadě ožehavých témat, včetně např. sociálního bydlení, inkluze ve školství, azylové politiky, participace menšin v rozhodovacích procesech, udělování občanství atd.

Otázka k obhajobě: Co byste zhodnotil jako nejužitečnější aspekty z vývoje integrační politiky v Berlíně a Vídni z hlediska jejich přenositelnosti do migračně méně zkušených států?

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku výborně – velmi dobře (dle výsledků obhajoby).